

Література:

1. Кримінальний кодекс України: від 05 квітня 2001 року / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
2. Криміналістика: питання і відповіді: навч. посіб. / за ред. А. В. Кофанова, О. Л. Кобилянського, Я. В. Кузьмічова та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 280 с.
3. Криміналістика (криміналістична техніка): курс лекцій / за ред. П. Д. Біленчука, А. П. Гель, М. В. Салтевського, Г. С. Семакова. – К.: МАУП, 2001. – 216 с.
4. Криміналістика: підручник / В. В. Пяковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін. – К.: «Центр учбової літератури», 2015. – 544 с.
5. Криміналістика: навч. посіб. / за ред. А. Ф. Волобуєва, О. О. Волобуєвої, О. А. Самойленко та ін. – К.: КНТ, 2011. – 504 с.
6. Криміналістика: підручник: 2-ге вид., переробл. і допов. / за ред. В. Ю. Шепітька. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 728 с.

УДК 343.9.01

П'ЯНЕНКО Яніна

ФОНОВІ ЯВИЩА У ДЕТЕРМІНАЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Одним із ключових питань, що представляють інтерес для науки кримінології є причини та умови злочинності. Останнім часом все більшої уваги дослідників у детермінації злочинності привертають фонові явища.

Метою даного дослідження є визначення сутності фонових явищ, їх прояв у суспільстві, вплив, місце та значення у детермінації злочинності.

Дані аспекти постійно привертають увагу науковців, зокрема, з них можна виділити роботи, спрямовані на дослідження фонових явищ та детермінантів як загалом, так і окремих їх видів П. Д. Біленчук, А. М. Бойко, О. М. Бучацька, О. Ю. Бусол, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, І. М. Даньшин, О. М. Джу́жа, В. І. Кононенко, Д. О. Назаренко та інші.

Кримінологічна наука не містить уніфікованої дефініції, яка б дозволила точно визначити, що ж саме охоплює дане поняття, проте на доктринальному рівні існує низка підходів для розуміння терміну «фонових» явищ та його змісту. Так, у навчальному посібнику за редакцією О. М. Джу́жи вказане поняття розуміється, як негативні соціальні явища і процеси, від яких прямо залежить рівень, структура, динаміка, характер та географія злочинності [1, с. 116]. Б. М. Головкін визнає фонові явища послаблюючим фактором офіційних регуляторів суспільних відносин, шляхом звууження сфери їх впливу, підсилюючи інтенсивність і збільшуючи межі згубного впливу неправових норм та інститутів, сприяючи, таким чином, масовому порушенню моральних і правових приписів [2, с. 80–81]. Хоча, викладенні підходи до визначення фонових явищ дещо різняться, проте спільним для них є те, що вони існують паралельно зі

злочинністю, створюючи сприятливий фон для реалізації протиправної поведінки. До проявів таких явищ у суспільстві відносять наркоманію, алкоголізм, безробіття, правовий нігілізм, бродяжництво, жебрацтво, психічні розлади, проституція, насилля в сім'ї та інші, подібні вказаним, прояви форм девіантної поведінки. С. Мінченко та Г. Піщенко пропонують також відносити до фонових явищ азартні ігри, венеричні хвороби, ВІЛ – інфекцію, СНІД [3, с. 107]. Увесь вищезазначений перелік, прямо впливає на детермінацію злочинності. Виходячи з того, що під процесом детермінації, в кримінології, розуміють сукупність причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів, задля того щоб визначити місце фонових явищ в детермінації злочинності, слід розтлумачити, що саме охоплюють терміни «причини» та «умови» конкретного злочину. Б. М. Головкін у своїх дослідженнях пропонує розуміти причини як події, явища, процеси, що виникають за певних умов і породжують злочинність. Науковець вказує, що причина у статичному стані не породжує ніяких наслідків, а тому потребує об'єднання з умовою (необхідні та достатні потенційні можливості для утворення наслідків, які сприяють формуванню та прояву причин злочинності). Тобто, умова попередньо формує причину, в подальшому створюючи реальну можливість настання наслідків [4]. Інакше кажучи, причини – це соціальні явища і процеси, що породжують злочинність. А умови – це соціальні обставини, котрі сприяють вчиненню злочинів. Досить влучно, на нашу думку, процес детермінації відображено в навчальному посібнику за ред. Джужу, де зазначено: причини включають – дефекти соціалізації особи, криміногенні ознаки особи та негативні життєві ситуації; умови – свавілля (зла воля), мотивацію злочину і рішення його вчинити. А в своїй сукупності причини плюс умови мають наслідок вчинення злочину [1, с. 55].

Таким чином, фонові явища виникають поряд із детермінантами злочинності та безпосередньо впливають на формування причин вчинення протиправних діянь породжуючи (формуючи) фон для вчинення правопорушень. Так, пияцтво конкретної особи чи групи осіб, не гарантує, що дані суб'єкти в майбутньому будуть вчиняти злочини, а являється однією із підстав схилення особи на порушення охоронюваних законом інтересів, що за наявності інших факторів зможе підштовхнути особу на безпосереднє вчинення правопорушення. Отже, співвідносячи поняття фонових явищ і детермінації злочинності, можна зробити висновок, що кожне з цих понять має самостійну природу існування та різний обсяг охоплення суспільних явищ і процесів, що впливають на показники злочинності. Так, фонові явища представлені сукупністю форм негативної поведінки осіб, що в подальшому породжує певні причини, які з'єднуючись із необхідними умовами мають наслідок – вчинення суспільно небезпечних діянь.

Вплив фонових явищ на рівень злочинності, можна прослідкувати використовуючи статистичні дані щодо осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за 2016 рік. Так, всього осіб, що вчинили кримінальні правопорушення було зареєстровано 590 944 тис., з них: у стані алкогольного сп'яніння – 80 481 тис. осіб; у стані наркотичного, токсичного або психотропного сп'яніння – 2 612 тис. осіб; безробітні – 70 200 тис. осіб; працездатні, що не працюють і не навчаються – 385 926 тис. осіб. [5].

Статистичні показники відображають, що у вчинених кримінальних правопорушеннях у 2016 році фігурують в переважній більшості особи, що вчиняють злочини у стані алкогольного, наркотичного сп'яніння та безробітні особи. З показників видно, що правопорушення, вчинені особами, котрі піддалися впливу фонових явищ, в середньому складають близько 90 % (539 219 тис. осіб) від загальної кількості осіб, що вчинили правопорушення за попередній звітний рік.

В свою чергу, це свідчить про необхідність постійно вести облік наявних фонових явищ в певному середовищі, вивчаючи їх вплив на осіб, що схильні бути учасниками тих чи інших негативних форм поведінки. Слід також враховувати постійні зміни в суспільстві економічного, психологічного, політичного характеру, що породжують нові форми девіантної поведінки в соціумі. Адже безпосереднє дослідження фонових явищ, дає можливість розробити більш досконалий комплекс профілактичних заходів, особливо – заходів ранньої протидії окремим групам злочинів.

Досліджуючи фонові явища, слід особливу увагу звернути на те, що окремі форми їх вираження являються сталими (алкоголізм, безробіття, проституція, жебрацтво та ін.), а також ті форми, що виникають як реакція на зміни в суспільстві (азартні ігри). Таке розмежування необхідно враховувати, адже той факт, що виникають нові види фонових явищ, говорить про те що з'являються фактори, які їх породжують, а в майбутньому такі зміни відобразяться у вигляді зростання показників вчинення злочинів. Виникнення невідомих раніше видів фонових явищ, свідчить про неефективність методів та способів протидії, при формуванні засобів впливу на зниження прояву вказаних явищ, а також неврахування високого рівня латентності певних видів явищ, породжуючих бажані вчиняти злочини.

Отже, враховуючи вищенаведене, можна стверджувати, що вивчення фонових явищ у детермінації злочинності дозволяє прослідкувати закономірності їх впливу на криміногенну ситуацію, так як, такі явища суперечать загальноприйнятим нормам та правилам поведінки і негативно впливають як на особу так і на державу. Інформованість про прояви вищезазначених явищ суспільства в цілому, а також спеціальних органів державної влади, основними завданнями яких є профілактика, попередження, протидія та боротьба з будь-якими проявами неправомірної

поведінки, сприятиме прогнозуванню приблизної картини криміногенної ситуації на декілька років вперед. В свою чергу, така інформація буде корисною для розробки ефективних програм на зниження рівня злочинності по окремим видам злочинів з урахуванням відомостей про потенційних злочинців та суспільно-політичну ситуацію.

Література:

1. Джужа О. М., Моїсєєв Є. М., Василевич В. В. Кримінологія. Спеціалізований курс лекцій зі схемами (Загальна та Особлива частини). Навчальний посібник. – Київ: Атіка, 2001. – 368 с.
2. Кримінологія: підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін.; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. – Х.: Право, 2014. – 440 с.
3. Піщенко Г., Мінченко С. Віктимологічні аспекти негативних соціальних явищ, пов'язаних зі злочинністю / Г. Піщенко, С. Мінченко // Право України: Юридичний журнал / МініУст України. 2006. – № 5. – С. 107–111.
4. Головкін Б. М. Причинність у системі детермінації злочинності [Електронний ресурс] / Б. М. Головкін. // Теорія і практика правознавства. – 2014. – Вип. 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tpp_2014_1_24.
5. Офіційний сайт Генеральної прокуратури України. Режим доступу – http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113283&libid=100820#.

УДК 328.185

СМИРНОВА Марина

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ПОНЯТТЯ КОРУПЦІЇ ЯК НЕГАТИВНОГО СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЯВИЩА

У процесі розвитку громадянського суспільства важливе місце посідає правова реформа, проведення якої стало життєво необхідним внаслідок змін в економічному, соціальному та політичному житті. При цьому, реформування проходить як на фундаментальному рівні (фундаментальних галузей права), так і на індивідуальному (концептуально-правових підходів до окремих соціальних явищ). Однією з найактуальніших проблем сучасності є корупція, що виступає складним соціально-правовим явищем, попередження якої потребує належного правового регулювання та дієвого механізму. Об'єктивним є те, що корупція як антисуспільне явище негативно впливає на темпи розвитку економіки держави, влади та суспільства в цілому, загрожує національній безпеці та конституційному ладу держави.

Чітко визначеного доктринального визначення корупції не існує, але є безліч підходів до розуміння даного явища, які узагальнивши, можна звести до наступних положень: корупція як підкуп, продажність державних службовців; корупція як зловживання владою або посадовим становищем, здійснене з певних особистих інтересів; корупція як вико-